

**Borgerløn:
En progressiv drøm med mareridtpotentialer?
En kritisk diskussion**

Kristian Kongshøj

Centre for Comparative Welfare Studies

Working Paper

Editor: Per H. Jensen

E-mail: perh@dps.aau.dk

www.ccws.dk

Working papers may be ordered from:

Inge Merete Ejsing-Duun

Fibigerstræde 1

9220 Aalborg Ø

E-mail: ime@dps.aau.dk

Tlf: (+45) 99 40 82 18

Fax: (+45) 98 15 53 46

Layout: Inge Merete Ejsing-Duun

Aalborg 2017

ISBN: 978-87-92174-78-9

ISSN:1398-3024-2018-92

**Borgerløn:
En progressiv drøm med mareridtpotentialer?
En kritisk diskussion**

Kristian Kongshøj

Indledning

Borgerlønns fortalere har kæmpet for idéen i årtier, ja endog århundreder. Nogle vil endda sige årtusinder og trække tråde tilbage til antikkens Grækenland sammen med så mange andre politiske idéer (Standing 2017). Tilsyneladende er det dog nu mere sandt end nogensinde før at borgerløn er '*...an idea whose time has come*' (som det blev udtrykt med inspiration fra Victor Hugo af Paul Samuelson, nobelprismodtager i økonomi, i anledning af debatten om, og eksperimenterne med, en garanteret mindsteindkomst i 1960ernes USA).

Flere tusinde arbejdsløse deltager i et borgerløns eksperiment i Finland, som dog er en lav ydelse i kombination med eksisterende behov- og indkomstgraderede velfærdsydelser. I Holland er der adskillige eksperimenter med ikke-forsikrede ledige, hvoraf mindst ét nærmer sig en borgerløns lignende ydelse som i Finland. I Ontario, Canada er der eksperimenter med garanteret minimumsydelse for alle, som dog er indkomstgraderet, og dermed reelt følger idéen om en negativ indkomstskat. I Kenya og Uganda er der NGO-drevne eksperimenter på landsbyniveauet. I USA vil et Silicon Valley-firma starte sit eget privatfinansierede borgerløns eksperiment. Officielle rapporter med anbefalinger om eksperimenter kan findes i Frankrig og Skotland, og tænketanke i en række lande er kommet har givet anbefalinger, eller er på vej med dem (McFarland 2017).

Internationalt er borgerløn på dagsordenen hos et voksende antal politikere og debattører, og selvom debatten i Danmark stadig er lidt af et nichefænomen i forhold til mange andre lande, er det værd at notere at eksempelvis Folketingets nyeste parti, Alternativet, vil undersøge mulighederne for en borgerløn. Samtidig skal vi huske, at idéen ikke døde helt i Danmark i perioden mellem dens storhedstid fra debatbogen *Oprør fra midten* (Meyer, Petersen & Sørensen 1978) til dens nuværende genopstandelse. I de efterfølgende årtier kørte debatten med jævne mellemrum, og en lang række prominente politikere samt deres partipolitiske baglande forholdte sig til idéen, også fra højre, men dog primært de mindre partier på venstrefløj og Det Radikale Venstre. Den danske idé- og debathistorik er grundigt dokumenteret i Christensen (2000) og opsummeret i Christensen (2017).

Der efterspørges ofte store politiske idéer hinsides hverdagsbeslutninger og poleret politisk kommunikation, ligesom der diskuteres en generel tendens til politisk mistillid, apati og affortryllelse. I en offentlighed, der ikke er præget af troen på en bedre fremtid på den anden side af horisonten¹, vil der være efterspørgsel efter politiske alternativer. Borgerlønnen rummer som diskurs en fortælling om hvordan den kan tackle nogle af de mest presserende problemer, herunder økologisk krise, ulighed og marginalisering eller prekarisering, samtidig med at den yderligere lover en langt højere grad af individuel frihed i forholdet til både stat og marked. Netop derfor har både libertære, liberale, socialistiske og grønne tænkere været tiltrukket af idéen.

---

¹ Eurobarometer(2017)-undersøgelsen viser eksempelvis, at 54% af EU-borgerne tror, at nutidens børn vil få et vanskeligere liv end egen generation, mens kun 19% tror at det vil blive nemmere (september-oktober 2017). Over tid er der dog de seneste 10 år ikke blevet flere der ser mere pessimistisk på fremtiden. I Danmark tror 36% i 2017 på et sværere liv for børnene i fremtiden. 20% mener det ville blive nemmere, mens 40% tror det vil blive nogenlunde det samme.

Derfor kan det undre, at den aktuelle danske debat ikke har fået rigtig luft under vingerne. Vi har fra nyere tid nogle bøger, som udelukkende er skrevet eller redigeret af få erklærede borgerlønsforkæmpere (Christensen & Ydesen 2007; Engelbreth Larsen 2002; Christensen 2000). Christensen (2017) har netop udgivet den nye *På vej til borgerløn*. Ellers skal man tilbage til lidt ældre udgivelser, som f.eks. Loftager (1994), eller en række artikler i det hedengangne tidsskrift SALT i årene 1992-1995 af Erik Christensen, Jesper Jespersen, Jørn Loftager, Niels I. Meyer, Bo Panduro og Jens Wamsler. Det har igen været en debat, der på skrift er domineret af borgerlønsforkæmperne selv.

Denne artikels sigte er således at bidrage lidt til denne debat ved kritisk at diskutere nogle af borgerlønnens mulige akilleshæle med indsigter fra den nyere tids debat. Disse er struktureret efter tre udvalgte emner, som dominerer i debatter mellem borgerlønsoptimister og –skeptikere. Det drejer sig specifikt om spørgsmålet om finansiering, spørgsmålet om folkelig opbakning ud fra almene retfærdighedslogikker, og spørgsmålet om autonomi og magt, herunder forholdet mellem arbejdstagere og –givere. Disse er udvalgt da det medborgerskabsorienterede perspektiv, som progressive socialliberale eller socialdemokratiske tænkere deler (Kongshøj 2017a), kan føre til vidt forskellige konklusioner på netop disse områder. Borgerlønnen har nogle faldgruber her for progressivt sindede borgerlønsoptimister. Omvendt vil vi også se hvorledes borgerlønnen ikke bare kan afvises med automatreaktioner, der går på at den med sikkerhed vil være umulig at finansiere, at den bryder med almene gensidigheds- og retfærdighedsprincipper, eller at den blot understøtter yderligere prekarisering og marginalisering på arbejdsmarkedet. Derfor bør debatten fortsat tages alvorligt. Før vi går i gang med den debat, vil jeg dog i første omgang skitsere borgerlønsidéens primære begrundelser eller indre logikker.

Frihed, retfærdighed, og kriseløsning.

Borgerløn defineres som en universel ydelse, der regelmæssigt udbetales til alle borgere uden betingelser (Widerquist m.fl. 2013; Pateman & Murray 2012; Christensen 2000). "Universel" og "ubetinget" bryder med logikken i sædvanlige typer af overførselsindkomster.

Borgerlønsdebattører diskuterer dog inden for denne ramme aldersafgrænsning (skal børn også have ret til borgerløn, og skal den udbetales til forældrene?) og aldersgradueringer (skal alle have det samme beløb udbetalt gennem hele livet?). Jeg vil ikke inddrage andre alternative former for garanterede mindsteindkomster (se f.eks. Christensen (2000:19)) med undtagelse af en anden udbredt idé, nemlig den negative indkomstskat, hvorved kun folk under en vis indkomstgrænse modtager den fulde ydelse, som så gradvis udfases med stigende markedsindkomst.

Som nævnt kan borgerlønnen siges at have historiske rødder, der stikker så dybt som antikkens Grækenland. Ephialtes og Perikles igangsatte fra 461 f.kr. reformer, der først skulle belønne mænd med medborgerstatus for deltagelse i det offentlige liv, og sidenhen ville Perikles udvide det til også at omfatte plebejerne for at muliggøre deltagelse uden direkte krav herom (Standing 2017). Senere argumenterede Aristoteles ligeledes at medborgere burde have ret til ikke at lide nød. De mest prominente historiske værker omfatter Thomas Mores *Utopia* (1516) og

Thomas Paines *Agrarian Justice* (1795) (ibid). More argumenterede at mange sociale problemer ville løses, hvis man gav alle ret til en eller anden form for subsistensminimum. Det er dog Paine der udviklede et af de væsentligste og mest klassiske argumenter for borgerløn, nemlig at alle jordbesiddere står i en vis gæld til fællesskabet, da deres besiddelse af en resurse, der burde være tilgængelig for alle, giver dem et afkast som ikke alene afspejler individuelle præstationer eller evner. Han foreslog derfor at dette skulle finansiere en national fond, som skulle udbetale et større beløb til alle når man indtrådte i den voksne alder, samt et mindre årligt beløb resten af livet.

I borgerlønsdebatten er det faktum at indkomst og levestandard i høj grad afspejler ikke blot ejerskab over naturressurser og kapital mere generelt, men også "eksternaliteter" såsom tidligere generationers arbejde samt institutioner og social kapital i det omgivende samfund, det vel nok mest klassiske argument for at en vis andel af indkomsten skal afspejle at betydningen af individuelle handlinger er meget begrænset (Standing 2017; Simon 2001; Christensen 2000; Widerquist 1999; White 1997; Van Parijs 1995).

Den samme type af retfærdighedslogik hvad angår arbejde og indkomst præger argumentet om at det i dag i nogen grad er arbitrært hvilke former for arbejde, der er lønnede, og hvilke, der ikke er det. Frivilligt arbejde og arbejde bag hjemmets fire vægge lønnes ikke, og det selvom sådanne former for arbejde kan være mindst lige så samfundsnyttige som mange lønnede arbejdsformer (Christensen 2000; Jordan 1989). Mange typer af arbejde, såsom rengøring, byggearbejde eller omsorg, er lønnet i visse sammenhænge, men ikke i andre. Det ene sted øger arbejdet velstand og BNP, mens det samme ikke sker det andet sted, uanset at goderne, der forbruges, kan være nøjagtig de samme. Af samme årsag har også flere feminister talt for borgerløn, da det i en vis grad ville kunne ses som anerkendelse af ulønnede arbejdsformer, hvor kvinder har domineret (Starck 2007; Fraser 1994).

Idealer om frihed og autonomi udgør ligeledes en kerne i borgerlønsidéen. Meget kort sagt kan borgerløn ses som et redskab til ultimativ frigørelse fra både stat og marked (Standing 2017; Petit 2007; Christensen 2000; Gorz 1997; Van Parijs 1997, 1991; Fromm 1966). Af samme årsag har idéen kunnet forene både venstrelibertære, liberale, republikanske og neo-marxistiske tænkere, selvom de i praksis vil være meget uenige om især ydelsens niveau.

Venstrelibertære eller republikanske tænkere som Philippe Van Parijs, Jürgen Habermas, Claus Offe og mange flere, sammenvæver systemrationalerne og vareliggørelsen, der finder sted i både stat og marked, og beskriver hvorledes begge disse samfundsarenaer er hinandens forudsætninger i et overordnet produktivistisk regime. Det påtvinger individerne en række roller, der er knyttet til eksklusionsmekanismer med negative konsekvenser for psykologisk velbefindende og personlig autonomi ved siden af de velkendte materielle afsavn (Petit 2007; Gorz 1999; Van Parijs 1997, 1987a; Loftager 1994; Offe 1992; Habermas 1989; Fromm 1966). Borgerlønnen kan her ses som den endegyldige fuldbyrdelse af et allerede eksisterende ideal (Loftager 2007; Jordan 1976), nemlig den universelle og medborgerskabsorienterede velfærdsstat, som de nordiske lande nåede tættest på (Dølvik, Goul Andersen & Vartiainen 2017; Kuhnle 2017; Kongshøj 2017a, 2015; Goul Andersen & Larsen 2015). Selvom denne velfærdsmodel historisk har

været relativt succesfuld mht. at bekæmpe eksklusion eller marginalisering, eller fremme social sammenhængskraft mere generelt, hviler også denne type velfærdsstat på et produktivistisk regime som i alle andre velfærdsstater (Goodin 2001; Offe 1992). Her vil borgerlønnen helt bryde med sammenhængen mellem markedsstatus og sociale rettigheder.

Fra højre man typisk været lidt mere snævert optaget af umyndiggørelse og tab af autonomi som følge af den moderne velfærdsstat, og dermed alene de roller og eksklusionsmekanismer, der kan følge af velfærdsstatens behov for kategorisering og disciplinering, samt de "fattigdomsfælder" (høje sammensatte marginalsatter) der ofte opstår ved indkomstgraderede ydelser. Mængden af debattører og tænkere har her været noget mere begrænset, og man har også brugt samme problemer som udgangspunkt for en anden idé, nemlig den negative indkomstskat, mest prominent hos Milton Friedman (1968), men også i Danmark bl.a. Bertel Haarder og Anders Fogh Rasmussen i 1970erne (Christensen 2000). Fra et liberalt udgangspunkt argumenterede Nils Hoff dog i 1983 i *Borgerstipendiet – den liberale velfærdsmodel* at man også burde realisere en frigørelse fra markedet, dvs. retten til at vælge arbejde fra (ibid.).

Det er dog ikke kun libertære idealer, diagnoser af moderne samfundsinstitutioners patologier, eller retfærdighedslogikker, der har drevet borgerlønsidéen fremad. Af betydning for den aktuelle fremdrift i debatten er især overvejelser om borgerlønnen som løsning på nogle mere eksistentielle og presserende problemer. To grundlæggende problemstillinger præger den aktuelle debat, nemlig økologisk krise, samt øget marginalisering og prekarisering på arbejdsmarkedet, med øget ulighed til følge.

For så vidt angår den sidste debat hviler den på en (vestlig) megatrend, hvor sikre middelklassejobs er blevet erstattet af enten lavtbetalte servicejobs eller højt kvalificerede, ikke-rutiniserede jobs (Holman & Rafferty 2017; Cortes 2016). Standing (2014) har vundet berømmelse for sin beskrivelse af det fremvoksende prekariat, hvilket omfatter den voksende gruppe af borgere med usikker tilknytning til både arbejdsmarked og velfærdsstat. Samtidig har lønninger været under pres, og der har i høj grad været en dekobling mellem produktivitsudviklingen og stagnerende lønninger, og arbejdskraftens andel af nationalindkomsterne relativt til kapitalen har været faldende (OECD 2015). I Danmark har denne trend dog været mindre udtalt (ibid.), og i de fleste europæiske lande har velfærdsstaten i nogen grad afbødet erosionen af middelklassen når vi ser på indkomster i stedet for beskæftigelse (Byun 2016). Der er dog ingen tvivl om at også i Danmark har en lang række reformer af skat og ydelser bidraget til i mærkbart omfang at øge uligheden (Ploug 2017; Juul & Andersen 2017).

Fremtidsudsigterne har dog måske i højere grad domineret debatten, og her handler det om frygt for dramatisk stigende arbejdsløshed som følge af den teknologiske udvikling (Ford 2016). Vidt citeret har været et arbejdspapir fra Frey & Osborne (2013), der estimerede at halvdelen af alle amerikanske jobs var i risikozonen for automatisering inden for de næste par årtier, og det stort set på tværs af uddannelse og kvalifikationer. Andre har sat trusselsniveauet noget lavere, f.eks. estimerer Arntz, Gregory & Zierahn (2016) andelen af jobs med høj "automatibility" til at være omkring 6-10% for de fleste OECD-lande. Debatten er så gammel som industrialismen selv, men det er naturligvis værd at overveje, at vi med nogen sandsynlighed står

over for et snarligt og hidtil uset kvantespring i teknologisk automatisering². Det er ikke helt tilfældigt, at borgerlønnen som idé har fået støtte fra en lang række prominente figurer i Silicon Valley-miljøet netop på grund af bekymringen for en fremtid uden jobs (Standing 2017; Ford 2016).

Uanset fremtiden har vi vitterligt set stigende usikkerhed og ulighed, og i det perspektiv kan en ydelse på et tilstrækkeligt niveau, der helt adskiller sammenhængen mellem individuel markedsstatus og adgang til social sikring, være et redskab til at bekæmpe disse tendenser. I den optik kan borgerlønnen give folk et værdigt alternativ til beskæftigelse, hvis man (frivilligt eller ufrivilligt) ikke er i arbejde. Borgerlønnen kan dog også ses som en kombination af to radikale politikker til bekæmpelse af arbejdsløshed, nemlig dels støtte til truede (lavtbetalte) beskæftigelsesformer, samt omfordeling af arbejdet ved at begrænse arbejdstiden for folk i beskæftigelse (Van Parijs 1987b). Nogle af disse spørgsmål vil vi vende tilbage til i de efterfølgende afsnit om finansiering og borgerlønnens politiske økonomi.

For så vidt angår det andet spørgsmål om økologisk krise er det helt uomtvisteligt, at menneskeheden har haft en indtil videre næsten eksponentielt stigende indflydelse på livet på Jorden (Steffen m.fl. 2015). Begrebet den "antropocæne" tidsalder har vundet indpas i anerkendelse af at ingen anden faktor påvirker Jorden så meget som mennesket (ibid.). Af samme årsag står store dele af menneskeheden over for en eksistentiel trussel allerede i de kommende årtier. Borgerlønsfortalernes argumenter i den forbindelse hviler grundlæggende på den omstændighed, at det er en ydelse der på individniveau adskiller forbindelsen mellem økonomisk aktivitet og indkomst (Andersson 2009; Goodin 2001; Gorz 1997). Ved ikke at forsøge at tvinge folk til at bidrage økonomisk med lønarbejde kan en borgerløn muligvis lægge en dæmper på BNP-vækst. Her ser man en klar forbindelse mellem grønne borgerlønsforkæmpere og idéen om "steady state" økonomi (Daly & Cobb 1989). Samtidig kan en borgerløns mulige karakter af støttet beskæftigelse og arbejdsomfordeling, kort nævnt ovenfor, ses som et instrument til at sikre beskæftigelse uden økonomisk vækst. På den anden side er det dog ikke givet, at de aktiviteter, som folk kaster sig ud i, er tilstrækkeligt grønne, blot fordi de er garanteret en borgerløn. Samtidig er ovenstående logik naturligvis milevidt fra etableret tænkning om sund makroøkonomisk politik. Der er her en indre modsætning mellem grønne borgerlønsforkæmpere, og de venstreorienterede borgerlønsforkæmpere der mener, at en generøs ordning kan realiseres uden særligt negative konsekvenser for samlet produktion og indkomst, til trods for at der er stort overlap mellem de to grupper. Omvendt er det jo en bunden opgave for menneskeheden at bekæmpe det uholdbart store økologiske underskud, og det er en seriøs diskussion værd hvorvidt det vitterligt er muligt at afkoble BNP-vækst fra øget belastning af naturressurserne, sådan som etableret tænkning om

---

² En nylig survey blandt 352 eksperter i kunstig intelligens estimerede at en lang række mere komplekse opgaver såsom sprogtolkning, tekst-/essayskrivning, chaufføropgaver og betjening af detailbutikker vil kunne automatiseres inden for de næste 10-15 år, mens det estimeredes at der er 50% sandsynlighed for at kunstig intelligens ville overgå mennesker i alle opgaver inden for 45 år (og at den ville overtage alle jobtyper inden for 120 år). (Grace et. al. 2017). En lidt ældre Pew-survey fra 2014 blandt 1.900 eksperter i kunstig intelligens viste mere ambivalens på kort sigt; 48% forestillede sig at automatisering i 2025 ville skabe færre jobs end der ville forsvinde, mens 52% var uenige i at nettoeffekten ville være lavere beskæftigelse (Smith & Anderson 2014).

”grøn vækst” antager. Indtil videre har denne form for vækst ikke materialiseret sig, til trods for at visse vestlige beslutningstagere har hævdet det modsatte (Wiedmann m.fl. 2015; Nielsen 2013).

Vi vil dog ikke dykke ned i denne debat, men i stedet fortsætte direkte til diskussionen af borgerlønnens svagheder fra et progressivt synspunkt, hvoraf det første vil være finansiering.

Finansiering: Penge fra himlen?

De fleste borgerlønsforkæmpere har et potentielt problem på dette område. Det grundlæggende problem for borgerlønnen er, at den i selve sin natur er tænkt som en indkomst, der ikke er relateret til produktionen og individuel status i produktionsapparatet. Dermed skal finansieringen (for en ydelse, der som regel forestilles at være skattefri) findes i en eller anden form for omfordeling fra arbejdsindkomster og kapital, idet en evt. forøgelse af den samlede indkomst, der ikke er begrundet i produktiviteten, vil medføre et inflationært pres (Flassbeck 2017), i alt fald i konventionel tænkning³

Hovedpointen i dette afsnit vil være, at en delvis og begrænset borgerløn, der suppleres med eksisterende ydelser for at undgå at folk stilles væsentligt ringere end i dag, til en vis grad synes mulig inden for rammerne af de eksisterende skatteniveauer og -kilder. En borgerløn, der i sig selv er tilstrækkeligt generøs til at muliggøre fri- og mægtiggørelse af arbejdskraften, vil dog kræve finansiering, der ligger væsentligt ud over de eksisterende udgifter til overførselsindkomster, uanset at disse ydelser samtidig vil blive afskaffet. Dermed bliver man tvunget til både at finde nye skattekilder eller hæve eksisterende skatter i et meget væsentlig omfang.

Som udgangspunkt for denne hovedkonklusion kan vi begynde med eksisterende udgifter til overførselsindkomster. I 2016 modtog alle danskere over 15 år i gennemsnit 61.500 kr. brutto i overførsler, eller næsten 20% af gennemsnitsindkomsten på 312.600 kr. for gruppen (Danmarks Statistik 2017). Som OECD (2017) ligeledes dokumenterer mere generelt for OECD-landene vil en ydelse, hvor man helt simpelt fordelte eksisterende udgifter til overførsler som en helt universel borgerløn, ende med at ligge langt under de respektive landes relative fattigdomsgrænser, og i stort set alle tilfælde også langt under de eksisterende niveauer for ydelser til ikke-forsikrede ledige. Denne type af hurtige overslag er naturligvis noget misvisende, idet udgifterne afhænger af skattesystemet, dvs. at folk med markedsindkomster på et eller andet tidspunkt vil have betalt et beløb svarende til borgerlønnen tilbage i skat. Ligeledes tager man ikke hensyn til administrative besparelser⁴, eller at andre offentlige udgifter ikke nødvendigvis vil være

---

³ Typisk antages det at pengemængde x pengenes omløbshastighed = prisniveauet x mængden af varer og services ($MV=PY$, kvantitetsligningen). En eksogen stigning i pengemængden (M) vil medføre stigende priser (P) når det antages, at V og Y er konstante. V og Y vil dog ikke nødvendigvis være konstante ved enhver stigning i pengemængden, dvs. priser vil ikke stige helt i takt med pengemængden hvis pengenes omløbshastighed eller mængden af solgte varer og tjenester i stedet stiger (Harvey 2011).

⁴ Estimer fra USA og Storbritannien peger på at administrationsomkostningerne ved universelle ydelser er 1-2% af de samlede udgifter, mens niveauet er fire til fem gange højere for ikke-universelle ydelser (Colombino 2015)

de samme. Det sidste ligger i forlængelse af det endnu større spørgsmål om i hvilken grad borgerne ændrer adfærd, hvilket vi vender tilbage til.

De potentielt langt højere personbeskatning som følge af en fuld borgerløn, der erstatter alle andre ydelser, er dog også påpeget af en længere række studier og modelberegninger, hvoraf nogle få af de mest relevante kan nævnes her. Forud for det finske eksperiment blev der lavet en række beregninger for forskellige borgerlønsmodeller af forskningsenheden under Kela, der står for udbetalingen af en række ydelser i Finland. Her beregnede man finansieringsbehovet for en borgerløn i to udgaver, hhv. 1000 og 1500 Euro om måneden skattefrit (Kela 2016). Det ville mangedoble eksisterende udgifter til overførselsindkomster og kræve en flad beskatning på hhv. 60 pct. og 79 pct. af andre personindkomster (fra både arbejde og kapital)⁵. I Sverige foreslog Miljöpartiet i år 2000 en model hvor en borgerløn på 7-8000 SEK/md. (+3000 SEK for børn), som senere estimeredes til at kræve en indkomstskat på 85-90 pct (Höglund 2007). Det skal ikke glemmes at der faktisk også har været en offentlig udredning i Danmark, idet Økonomiminister Marianne Jelved i 1993 bad Det Økonomiske Sekretariat under ministeriet belyse spørgsmålet, foranlediget af en positiv vedtagelse om borgerløn fra baglandet på Det Radikale Venstres landsmøde (Christensen 2000). Bl.a. estimeredes det, at beskattede borgerlønsydelser på hhv. 90.000 kr. om året (hvor supplerende ydelser bibeholdtes) eller 130.000. kr. ville betyde marginalskatte på hhv. 74-90% (laveste til højeste individuelle niveau) eller 85-100%. Disse beregninger blev dog kritiseret af danske borgerlønsforkæmpere for grov mangelfuldhed⁶.

Ovenstående skal blot illustrere udfordringen ved at finansiere en fuld borgerløn, der ikke samtidig må medføre hård fattigdom for folk, der ikke har anden indkomst. Van Parijs (1990) anerkendte, at en borgerløn umiddelbart måtte medføre højere skatter på almindelige indkomster, men tillod sig alligevel en vis optimisme, idet stigningen kunne begrænses hvis man samtidig antager at det kan medføre en *højere* samlet realindkomst og produktion (hvilket naturligvis kan diskuteres, og det harmonerer under alle omstændigheder ikke med de grønne ambitioner).

Det synes dog klart at en fuld borgerløn, som erstatter alle tidligere overførsler, kræver kreative løsninger hinsides almindelig personbeskatning. Fra den internationale debat kunne der nævnes flere forslag til at finansiere en beskeden borgerløn med indkomstskatter, der

---

⁵ Når borgerløn erstatter eksisterende indtægtsgraderede ydelser vil man generelt få lavere sammensatte marginalskatte, men det høje beskatningsniveau ville lægge marginalskatterne på niveau med de eksisterende sammensatte marginalskatte for lavindkomster ved 1500 EUR-modellen, og begge modeller ville føre til højere *participation tax rates*, dvs. højere beskatning af indtægtsstigningen hvis en person går fra arbejdsløshed til beskæftigelse.

⁶ Bl.a. påpegedes det, at man ikke havde fjernet skattefradrag, nedreguleret dagpenge mv. tilsvarende, eller ikke regnet efter det nyere og bredere skattegrundlag efter 1993 (Christensen 2000.). Alternative modeller og beregninger fra omkring samme tid fra de partipolitiske baglande i både SF, Det Radikale Venstre, og De Grønne antog typisk en stigning i samlede skatteprocenter til omkring 70 pct.

er knap så høje som i ovennævnte eksempler, i kombination med andre finansieringskilder⁷. Som regel er den specifikke udformning af disse alternative finansieringskilder dog uspecificeret i mange af forslagene til konkrete borgerlønsmodeller. Der er dog mange idéer til mulig beskatning af forbrug, formuer, profitter og kapital generelt. Det omfatter eksempelvis øget moms, omsætningskatter, beskatning af resurseforbrug, øget beskatning af formueindkomster og – transaktioner, og besiddelse af kapital generelt (herunder ejendomsbeskatning). (Standing 2017; Miller 2017). Allerede i dag spiller disse skattekloder en væsentlig rolle ved siden af almindelige indkomstskatter, men det vil være en udfordring at skrue op for mange af dem uden at omkostningerne overvæltes andre steder. Intentionen er dog som regel at bruge disse finansieringskilder til samtidig at vende de seneste årtiers tendenser til stigende ulighed og øget indkomst- og formuekoncentration på færre hænder. Samtidig kan man i tilgift pege på mulighederne i bekæmpelse af international skatteunddragelse, som udnytter hullerne på tværs af de nationale skattesystemer⁸. Endelig er der også specifikke idéer til beskatning af nogle af de ”kapitalformer”, der er omdrejningspunktet i nutidens store økonomiske omvæltninger, såsom robotter og data produceret af internetgiganternes brugere. Store internetvirksomheder som Google og Facebook lever næsten udelukkende af data om deres brugeres adfærd, som de videresælger til tredjeparter (The Economist 2017a). Denne resurse kan gøres mindre gratis for internetalderens megavirksomheder (Rhodes 2017), hvilket dog igen kan gøre disse internetservices mindre gratis for forbrugerne. Tilsvarende kan en del af virksomhedernes besparelser ved automatisering tænkes at være en fremtidig skattekilde, især hvis store dele af arbejdsstyrken vitterligt bliver erstattet uden at kunne genindtræde på arbejdsmarkedet i fremtiden. Eksempelvis har Bill Gates talt for en skat på ”robotter”. Samtidig kan dette også tænkes at have uheldige sideeffekter, hvis det essentielt bliver en skat på kapitalinvesteringer, der øger produktiviteten (The Economist 2017b).

---

⁷ Eksempler inkluderer: Miller (2017) mener i Storbritannien at kunne finansiere en ydelse på størrelse med grundniveauet i eksisterende ydelser (f.eks. 132 GBP om ugen for voksne i den arbejdsdygtige alder) med en flad skat på 37%, hvilket dog ikke tager hensyn til at niveauet er højere i det nuværende system pga. visse supplerende ydelser såsom boligstøtte. Brittan & Webb (1990) forsøgte på samme vis at definere en borgerløn ud fra eksisterende ydelsesniveauer (dog tildelt på husstands niveau), og mente at det ville kræve en stigning i indkomstskatterne på 15 procentpoint. Major (2016) forsøgte at finansiere en negativ indkomstskat på husstands niveau i USA (f.eks. 55.000 USD for to voksne og et barn). Kun 1/3 af finansieringen kunne findes inden for de historiske rammer for personbeskatning, hvorfor resten skal findes ved uspecificeret ”makrostrukturel” omfordeling (den tidligere fagforeningsleder og prominente debattør Andy Stern foreslog i USA i 2016 en borgerløn på 1000 USD/md., som ved siden fjernelsen af eksisterende ydelser og skattefradrag skulle finansieres ved militære nedskæringer, en føderal omsætningskat, og beskatning af finansielle transaktioner (Standing 2017). Acarons, Pañella & Mèlich (2014) hævder at kunne finde grundlag for en borgerløn på 8000 Euro årligt i Catalonien med en flad skat på 50% på anden personindkomst, som dog samtidig ville efterlade et uspecificeret finanseringsbehov på 7 milliarder Euro årligt. I 2009 foreslog den i New Zealand nationalt kendte økonom Gareth Morgan en borgerløn på 10.000 NZD årligt, der dels skulle finansieres med en flad skat på 25%, dels med et omstruktureret og udbygget ejendomsbeskatningssystem (Rankin 2012).

⁸ Tørsløv, Wier & Zucman (2017) estimerer, at multinationale selskaber årligt sender profitter for 4700 mia. kr. i skattely, og at staterne årligt mister ca. 1400 mia. kr. i skat (Danmark ca. 5 mia. kr.). Zucman (2017) estimerer at formuer for samlet set ca. 9 billioner USD befinder sig i skattely.

Kort sagt er idéerne til sådanne beskatningskilder mange, selvom der dog generelt synes behov for mere gennemregnede forslag ved siden af almindelig indkomstbeskatning som finansieringskilde. Det er en skam at nogle af de tidligere offentlige udredninger, såsom den nylige finske rapport, eller den ældre danske, ikke tog dette med i betragtning.

En helt specifik borgerlønsmodel, nemlig den sociale dividende, kan dog uden problemer hvile alene på disse finansieringskilder, selvom spørgsmålet så bliver hvor generøs og stabil en sådan ordning vil blive. Den sociale dividende er en form for borgerløn, der udelukkende finansieres af beskatning af på forhånd definerede resurser eller kapitalformer, som typisk forestilles at blive akkumuleret i en fond, der kan generere yderligere afkast. Dette er sådan set hvad Thomas Paines oprindelige idé gik ud på (på basis af ejendomsbeskatning), men også den nobelprisvindende økonom James E. Meade udviklede idéen i 1930'ernes atmosfære af økonomisk nytænkning i England (Meade og John M. Keynes kom en overgang i de samme cirkler i Cambridge) (Christensen 2000). I nyere tid har den prominente borgerlønsforkæmper Philippe van Parijs foreslået en særlig Euro-dividende på 200 EUR om måneden til alle EU-borgere, finansieret af en fælleseuropæisk moms på 20 pct, og i USA har kendte og mestendels konservative økonomer (der anerkender klimaudfordringen) med jævne mellemrum diskuteret en universel dividende finansieret af CO2-beskatning (Boyce 2017; Standing 2017; Widerquist & Sheahan 2012).

Modellen er basis for Alaskas Permanent Fund Dividend, som årligt siden 1982 har uddelt en dividende til alle borgere (Widerquist & Sheahan 2012). Fonden finansieres af en begrænset andel af delstatens indtægter fra olie, og dividenden har de seneste 20 år næsten altid været mellem 1000 og 1500 USD om året per person (inklusive børn)⁹. Dividenden er ikke stor nok til at fungere som en del af det almindelige levegrundlag, og den bliver mest set som en bonus. Dividenden nyder stor opbakning i en delstat, der politisk er mest konservativ, og i 1999 blev et forslag om at lade en del af midlerne tilgå delstatens budget stemt ned med 84 pct. imod (ibid.). Dividenden er det eneste hidtidige eksempel på en permanent og levedygtig borgerlønsydelse, men den illustrerer også hvorledes det er en udfordring at finde et finansieringsgrundlag for en sådan dividende, hvis målet er at den skal kunne udgøre et stabilt levegrundlag.

Det kan være svært med behovet for nytænkning for så vidt angår finansieringsgrundlaget, men det skal som nævnt også slås fast, at det alligevel synes nogenlunde muligt med en begrænset og "delvis" borgerløn, selvom vi bliver inden for rammerne af de eksisterende skatte- og velfærdssystemer. Med "delvis" menes i denne sammenhæng en begrænset ydelse, der suppleres af traditionelle overførselsindkomster for at nå op på et acceptabelt ydelsesniveau. Flere fortalere for borgerløn går ind for denne løsning, om ikke andet som et første skridt. Dette gælder også Standing (2017:3) der lægger vægt på det basale i "basic income". Med dette mener han, at "total" indkomstsikkerhed ikke er "*...hverken ønskeligt eller muligt*", og at en borgerløn ikke i første omgang skal efterfølges af en total fjernelse af det almindelige sikkerhedsnet.

---

⁹ Lige under en femtedel af delstatens olieindtægter dedikeres til fonden (Alaska har ingen indkomstskat og olieindtægter udgør 85 pct. af delstatens indtægter). Udbetalingen er defineret som fondens gennemsnitlige afkast over de forudgående fem år. Dividenden nåede et toppunkt i 2008 (3.300 USD per person) og sit laveste niveau i årene lige efter sin oprettelse (330 USD i 1984).

Dette blev også konklusionen og anbefalingen i den finske udredning, som nåede frem til en ganske "basic" ydelse på 560 EUR (skattefrit). Den suppleres med eksisterende ydelser på en sådan måde, at de 2000 arbejdsløse i eksperimentet når op på samme niveau som alle andre arbejdsløse (Kela 2017; 2016). Alligevel vil ydelsen skabe et finansieringsbehov på 11 milliarder EUR ekstra hvis den bliver implementeret på nationalt niveau (9 milliarder hvis den blev skattepligtig), idet den jo er ubetinget uanset evt. anden indkomst og arbejdsmarkedsstatus (Kela 2016). Eksempler på forslag til en delvis borgerløn med en mindre grad af manglende finansiering kan findes i den internationale debat, f.eks. fra Storbritannien og Danmark¹⁰. Førnævnte OECD-papir om borgerløn går et skridt videre med fire landeeksempler (Finland, Frankrig, Italien, Storbritannien) og forsøger at skabe modeller for en budgetneutral delvis borgerløn (boligstøtte beholdes, men de fleste andre ydelser fjernes eller reduceres, inklusive skattefradrag) (OECD 2017). Dette ville skabe et kompleks billede af både vindere og tabere ift. de eksisterende velfærdssystemer på tværs af alle befolkningsgrupper. I sidste ende ville en mindre andel af befolkningen dog blive skubbet helt under den relative fattigdomsgrænse (og lidt færre ville blive flyttet over den)¹¹, og samlet set ville fattigdomsraterne stige en smule eller blive på samme niveau. IMF (2017) har i denne forbindelse ligeledes diskuteret, at der især vil kunne blive mange tabere i udviklede velfærdsstater, hvor eksisterende ydelser dækker relativt mange og er relativt generøse.

Den delvise borgerløn inden for rammerne af det eksisterende velfærdssystem er således tættere på at være umiddelbart økonomisk realiserbar. Der er dog stadig væsentlige udfordringer, der vedrører det grundlæggende dilemma mellem øget beskatning eller øget fattigdom for folk uden for arbejdsmarkedet. Denne delvise løsning efterlader samtidig spørgsmålet om hvorvidt man egentlig opnår det man ønsker, hvilket vi vil vende tilbage til. En fuld borgerløn (og en social dividende, hvis den skal kunne udgøre et stabilt levegrundlag) kan ikke tænkes uden en kombination af højere beskatning af både arbejdsindkomster, andre personindkomster, kapitalejerskab og resurseforbrug. Dette er ofte en del af pointen for de mest progressivt tænkende, da målet samtidig er at skabe større lighed og grøn økonomi, men nogle af de ovenstående eksempler og forsøg på konkrete modeller udstiller udfordringens størrelse. Der er stadig et behov for mere konkrete specificeringer af hvilken rolle andre skattekilder skal spille ved siden af nogle af de relativt præcise estimater for indkomstbeskatning. Samtidig kan disse løsninger have negative konsekvenser for "almindelige" indkomster.

Afslutningsvist i dette afsnit skal det understreges, at den store ubekendte faktor, som man ikke kan regne sig ud af, er ændringer i folks adfærd. I denne sammenhæng er spørgsmålet naturligvis specifikt udbuddet af arbejdskraft efter indførslen af en borgerløn, men

---

¹⁰ Tænkertanken Compass har levet et forslag til en delvis borgerløn på 61 GBP om ugen i Storbritannien (der dog i kombination med fjernede skattefradrag og en stigning i indkomstskatten på 3 pct. stadig ville øge de offentlige udgifter med yderligere 700 mio. GBP) (Reed & Lansley 2016). BIEN Danmark (2017) har et par konkrete modeller opstillet af danske borgerlønsdebattører på sin hjemmeside, hvoraf en eksempelvis er en delvis borgerløn på 6000 kr./md. skattefrit, med en indkomstskat på 58 pct.

¹¹ Med en relativ fattigdomsgrænse på 50 pct. af medianindkomsten estimeredes det, at 2-4% af befolkningen ville blive flyttet over fattigdomsgrænsen ift. de eksisterende systemer i de fire lande, og 3-7% ville blive flyttet under.

for mange borgerlønsforkæmpere er intentionen også ændret adfærd og deltagelse på andre samfundsområder. For så vidt angår arbejdsudbud er det værd at tage med, at adfærdsøkonomiske studier har påpeget at økonomisk adfærd ikke alene eller endog primært er drevet af individuelle økonomiske incitamenter (dvs. også hensyn til retfærdighed og gensidighed), at økonomiske incitamenter og andre "eksterne" motivationsformer kan fortrænge indre motivation, og at vedholdende knaphed og fattigdom kan reducere kognitive resurser og evnerne til problemløsning (Dohmen 2014; Mani et. al. 2013; Kamenica 2012).

Økonomiske incitamenter vil naturligvis spille en rolle, men konsekvenserne af en borgerløn er komplekse på tværs af arbejdsstyrken, og der vil både være vindere og tabere ift. det eksisterende velfærdssystem. Desværre kan man ikke forlade sig på erfaringerne fra tidligere borgerlønsnignende eksperimenter. De fire lokale eksperimenter fra USA og det femte fra to byer i Manitoba, Canada, der fordelte sig i årene 1968-1980, er det tætteste man kommer på erfaringer med relevans for en moderne økonomi med eksisterende velfærdsstat, men alligevel må det siges at være en hel anden kontekst end f.eks. en nutidig dansk. Samtidig er det afgørende at forstå, at der her var tale om forskellige variationer af en negativ indkomstskat, som jo er indkomstgraderet (Widerquist 2005). Der er en række studier af disse eksperimenter, der alle fandt en nedgang i mængden af arbejdede timer. Dette afspejlede dog i høj grad lidt længere arbejdsledelsesperioder, eller at kvinder og især singlemødre reducerede deres arbejdstid, og i ringere grad at folk helt forlod deres arbejde (ibid.)¹². Estimer af hvad dette betød for skatteomkostningerne var forbundet med betydelig variation og usikkerhed¹³, men det øgede naturligvis finansieringsbehovet.

En længere række studier dokumenterede dog positive effekter for bl.a. sundhed, skolepræstationer og generelt velbefindende (ibid.). Den samme type positive resultater gør sig gældende for de nyere NGO-drevne eksperimenter i Namibia (2008-2009) og Indien (2009-2013), ligesom økonomisk aktivitet i de inkluderede landsbyer faktisk steg (Schjoedt 2016; Haarmann & Haarmann 2012). Selvom de lever op til borgerlønsdefinitionen skriver disse eksperimenter sig dog snarere ind i en anden debat om den nye bølge af fattigdomsbekæmpende ydelser i udviklingslandene, og kan ses som argument for ubetingede snarere end betingede ydelser med allehånde krav til modtagernes adfærd (Standing 2017; Kidd 2016; Banerjee et. al. 2015; Hanlon, Barrientos & Hulme 2010).

Arbejdsmarkedsrelationer: Frigørelse eller marginalisering?

Som nævnt er én af de væsentligste (primært venstrelibertære) begrundelser for borgerløn, at den vil være udtryk for arbejdskraftens frigørelse. I det perspektiv har Van der Veen & Van Parijs (1986) vundet nogen berømmelse for at kalde det en "*...capitalist road to communism*". Noget af

---

¹² De separate studier af de fem eksperimenter fandt nedgang i arbejdstiden på alt fra 1-9% for gifte mænd, og 20-27% for gifte kvinder, eksempelvis.

¹³ Estimer varierede fra alt mellem en begrænset forøgelse på 5% af de samlede skatteomkostninger, til både fordobling og tredobling. De fleste tog ikke hensyn til ændringer i efterspørgslen på arbejdskraft (som kunne begrænse omkostningerne).

argumentationen går på at den påtvungne arbejdsetik skal blødes op, og dermed at oplevelsen af stigma eller tab af autonomi ved ikke at have arbejde skal afbødes (Petit 2007; McKinnon 2003; Christensen 2000; Widerquist 1999; Gorz 1997). For modtagere af overførselsindkomster vil en ubetinget borgerløn ligeledes mægtiggøre dem i sagsbehandlingen, samt deres relation til velfærdsstaten mere generelt (Handler & Babcock 2006). Samtidig vil en borgerløn forene en lang række forskellige grupper af arbejdsløse og folk helt uden for arbejdsstyrken, hvilket kan muliggøre organisering og interessevaretagelse for grupper af borgere, der i dag er adskilte i forskellige systemer (og ydermere vil ydelsen forene dem med de beskæftigede (Van Parijs 1987a)). I et magtperspektiv er intentionen dog også, at den i et eller andet omfang skal flytte magtrelationerne mellem arbejdsgivere og –tagere til fordel for arbejdstagerne (Standing 2017; Vanderborcht 2006). Dermed skal den også imødegå tendenserne til øget segmentering, prekarisering og ulighed på arbejdsmarkedet.

Helt elementært skal ydelsen jo gøre den enkelte mindre afhængig af arbejdsindkomst, hvilket øger arbejdstagerens reelle autonomi. Det kan helt simpelt være ved at tilbyde en *exit*-mulighed fra arbejdsmarkedet (enten helt eller delvist, eksempelvis færre arbejdstimer), eller være en tilskyndelse til at blive selvstændig, hvis jobmulighederne eller arbejdsforholdene ikke er attraktive nok (og dermed også lægge pres på arbejdsgivere for at forbedre arbejdsforhold eller møde arbejdstageres forventninger til lønninger) (Birnbaum & De Wispelaere 2016; Handler & Babcock 2006). Det kan dog også øge mulighederne for *voice* og ses som en form for evt. strejkestøtte (ligesom arbejdsgiveres tilskyndelse til at lytte til *voice* øges hvis arbejdskraftens muligheder for *exit* skærpes).

Alligevel har de etablerede fagbevægelser ofte været blandt borgerlønnens kritikere, også i Danmark (Christensen 2017; 2000; Vanderborcht 2006). I Finland har SAK, pendanten til LO, også offentligt taget afstand fra idéen, og meldt sin modstand mod det nye eksperiment (Tiessalo 2017). Denne modstand mødes af og til med argumenter om at fagbevægelsen idémæssigt sidder fast i den industrialistiske og produktivistiske arbejdskamp og -etik, at den selv er afhængig af de eksisterende koblinger mellem indkomst og arbejde, eksempelvis i måden hvorpå man administrerer visse typer af forsikringer (pensioner, dagpenge), samt at fagbevægelsen er bange for at miste medlemmer efter en borgerløn. Vi skal dog her se nærmere på substansen i argumenterne for at en borgerløn ikke løser problemer med marginalisering af arbejdstagerne.

Mulighederne for reel og yderligere mægtiggørelse af arbejdskraften afhænger selvsagt af selve ydelsens niveau, men lad os i stedet starte med at konstatere at uanset borgerlønnens indretning vil den i denne sammenhæng ikke fungere helt uafhængigt af den eksisterende arbejdsmarkedsstruktur og andre kræfter bag efterspørgslen efter arbejdskraft. Med dette menes, at der heller ikke efter en borgerløn vil være lige muligheder for hel- eller delvis exit fra arbejdsmarkedet (Birnbaum & De Wispelaere 2016). Exit fra et job til et andet er naturligvis afhængig af jobmulighederne, og hvis udviklingen i fremtiden vil fortsætte og forstærke segmenteringen mellem in- og outsiders, eller øge størrelsen af prekariatet (bl.a. pga udviklingen i teknologi og produktivitet) vil ydelsen i sig selv ikke løse dette problem. Arbejdsgivere vil fortsat i ringere grad have årsag til at lytte til *voice*, dvs. krav på forbedringer, fra et prekariat som har ringe

muligheder for exit til et bedre job, og selvom ydelsen sættes tilstrækkeligt højt til at udgøre en troværdig trussel om helt at forlade arbejdsmarkedet vil arbejdsgivernes reaktion stadig afhænge af mulighederne for substitution med anden arbejdskraft eller automatisering.

Hvis man jf. det tidligere afsnit løser den store udfordring det er at indføre en tilstrækkelig generøs borgerløn vil generelt forbedrede muligheder for helt exit fra arbejdsmarkedet kunne forringe arbejdsgivernes muligheder for blot at substituere med anden arbejdskraft fra prekariatets rækker (men det vil som nævnt også øge den økonomiske udfordring). Uanset ydelsens niveau vil det attråværdige ved helt at forlade arbejdsmarkedet dog også være ulige fordelt for arbejdstagerne, og vinderne eller insiderne på arbejdsmarkedet vil generelt have færre tilskyndelser til helt exit (både pga. økonomi og arbejdsforhold), hvilket betyder at en borgerløn vil kunne forøge segmenteringen i beskæftigede og ikke-beskæftigede. En situation, hvor insiderne (fortsat) har de bedste muligheder for at skifte til andre jobs, mens outsiderne i højere grad vil benytte sig af mulighederne for at forlade arbejdsmarkedet, vil polarisere brugen af de forskellige former for exit på en sådan måde, at arbejdsgiverne vil have ringere tilskyndelse til at lytte til outsidernes eller prekariatets *voice* (Birnbaum & De Wispelaere 2016).

Hvis ydelsen i stedet er så lav, at der ikke er en reel mulighed for nogen form for exit, vil *voice*-handling være den eneste mulighed for forbedringer for outsiderne på arbejdsmarkedet, mens insiderne vil være relativt friere til at skifte mellem bedre jobs. Derved vil *voice*-handling være isoleret til bunden af arbejdsmarkedet, og deres gennemslagskraft kraftigt reduceret. Dette sidste scenario kan dog lige så vel diskuteres i forlængelse af nuværende tendenser med de eksisterende velfærdsydelse. Et lavt ydelsesniveau vil dog bestemt ikke afhjælpe det. En sådan borgerløn kan i stedet karakteriseres som beskæftigelsesstøtte der i endnu højere grad muliggør lavtlønsjobs og generel prekarisering. Det vil dog kunne afhjælpe høje sammensatte marginalskatter, når eksisterende ydelser reduceres eller falder bort ved højere indkomst og beskæftigelse. Ambitionerne om at afhjælpe ulighed og segmentering på arbejdsmarkedet vil dog ikke blive indfriet, og måske vil det blot øge segmenteringen. Samlet set kan det således ses som en højreorienteret borgerlønsvariant. Det aktuelle eksperiment i Finland har netop været udsat for denne type kritik fra den finske venstrefløj og fagbevægelse (Tiessalo 2017).

Uanset ydelsesniveauet vil tilstedeværelsen af en ubetinget ydelse ydermere kunne tænkes at øge arbejdsgivernes tilskyndelse til blot at skille sig af med den mest marginale arbejdskraft. Bevidstheden om at der et ubetinget alternativ til lønarbejdet, løsrevet fra arbejdsmarkedsstatus og –historik, vil således ikke være en tilskyndelse til at forbedre arbejdsforholdene eller fastholde arbejdskraften. Denne form for logik har typisk været set som kernen i den danske *flexicurity*-model, altså at et (generøst) sikkerhedsnet, der dækker bredt og inkluderer mange, muliggør høj ekstern fleksibilitet på arbejdsmarkedet (Klindt & Bredgaard 2015; Madsen 2015). I et mere negativt scenarie muliggør det blot eksklusion fra arbejdsmarkedet snarere end midlertidigt eller delvist exit fra et job til et andet, hvis det ikke samtidig understøttes af aktive politikker der skal imødegå prekarisering og segmentering på arbejdsmarkedet.

Naturligvis er ovenstående udtryk for nogle meget stiliserede scenarier, som helt givet ville være langt mere komplekse på tværs af de forskellige segmenter på arbejdsmarkedet. Hovedpointen om at mulighedsbetingelserne for arbejdskraften ikke kan ses isoleret fra andre drivkræfter på arbejdsmarkedet er dog central. At borgerlønnen i stedet kan blive noget, der understøtter eller forværrer tendenser til segmenteringen i vindere og tabere på det moderne arbejdsmarked, er en ganske reel diskussion, der ikke nødvendigvis er udtryk for bagstræberisk interessevaretagelse fra fagbevægelsen. Visse borgerlønsforkæmpere har dog erkendt denne problematik, og eksempelvis har Gorz (1992) skrevet, at dette ville være udtryk for en form for borgerløns-apartheid (Howard 2005).

Dermed bliver konklusionen, at en borgerløn ikke kan stå alene. Den er ikke i sig selv det væsentligste redskab til at imødegå segmentering, prekarisering og ulighed på arbejdsmarkedet. Også efter en evt. borgerløn vil der være behov for at bibeholde (og i nogen grad revitalisere) den danske eller nordiske tradition for at se velfærdspolitikken i sammenhæng med aktiv, korporatisk arbejdsmarkedstyring med inddragelse af arbejdsmarkedets parter i koordinering med den bredere makroøkonomiske politik (Dølvik, Goul Andersen & Vartiainen 2017; Rommetvedt 2017; Andersen, Rosholm & Svarer 2015; Klindt & Bredgaard 2015; Magnusson, Jørgensen & Dølvik 2008). Her forbliver det dog stadig et åbent spørgsmål i hvilken grad det i fremtiden bliver muligt at fastholde tidligere tiders bestræbelser på, om ikke længere fuld, så høj beskæftigelse.

Legitimitet og offentlig opbakning: Penge for ingenting?

Spørgsmålet om hvorvidt borgerlønnen bryder med helt grundlæggende og almene retfærdighedsprincipper dominerer også borgerlønsdebatten. Borgerlønnens fortalere har dog deres egne argumenter for at en basisindkomst uden relation til arbejdsmarkedsstatus ikke er uretfærdig. Som tidligere nævnt drejer dette sig især om at velstand i høj grad udspringer af resurser og sociale forhold, der ikke kan tilskrives enkelte individers handlinger eller produktivitet, samt de tilsyneladende uretfærdige forskelle i hvornår goder og services lønnes, og hvornår de ikke gør det. Christensen (2017, 2000) argumenterer ydermere, at begrebsparret ret og pligt i den danske debat misbruges noget hvis det reduceres til pligten til at tage et hvilket som helst arbejde, og at det historisk blev brugt i en bredere betydning hvor også økonomiens vindere havde pligt til at dele frugterne af den socialt betingede velstand. På samme vis argumenterer Widerquist(1999), at det moderne samfunds uindskrænkede private ejendomsret og koncentrationen af råderetten over naturressurser har påtvunget store befolkningsgrupper en masse forpligtelser uden at de besiddende har nogle særlige gensidige forpligtelser. Af samme årsag er individer i moderne samfund reelt blevet frataget den uhindrede adgang til blot at arbejde for sig selv og brødføde sig og sine. Levine (1995) pointerer ligeledes, at retten til, og mulighederne for, selv at bestemme omfanget og karakteren af det arbejde, man udfører, i dag er meget ulige fordelt, og at borgerlønnen kan rette lidt op på dette.

Alligevel kan alle disse logikker og argumenter støde på en mere umiddelbar

retfærdighedslogisk barriere i en verden, hvor alle indkomster hidtil har haft en klar relation til den enkeltes markedsstatus. Selv den nok mest berømte af alle retfærdighedsteoretikere, John Rawls (2001), har eksplicit taget stilling imod en ubetinget indkomst, der ikke ledsages af nogen form for krav eller vurdering af gensidighed i forhold til det omgivende samfund. Megen empirisk forskning i form af både spørgeskemabaserede studier og mindre adfærdseksperimenter understøtter ganske vist ikke antagelsen om mennesket som et rationelt *homo economicus*, der kun søger at maksimere personlige gevinster med mindst mulig indsats, uanset de sociale omgivelser. På den anden side er mennesket her heller ikke nogen universelt lighedssøgende altruist, der altid er villig til at dele resurser med andre. Hovedpointen er snarere, at villigheden til omfordeling i et fællesskab i høj grad afhænger af forventningen om at andre i fællesskabet gensidigt bidrager med egne resurser, hvis de er i stand til det (Rothstein 2017; Tomasello 2014; Kamenica 2012; Van Oorschot 2000). Denne vurdering af gensidighed indgår ved siden af andre betragtninger om modpartens reelle behov, hvorvidt behovet eller situationen er selvforskyldt, mv., men forventningerne til andres gensidige adfærd (eller mangel på samme) er alligevel meget afgørende. På baggrund af en sådan forståelse af den menneskelige natur afviser Rothstein (2017), der er internationalt kendt for sine værker om velfærdsstatens legitimitet og opbakning, blankt en borgerløn med en simpel konstatering af at den fejler på "gensidighedstesten".

Således er der også på dette område nuancerede argumenter på begge sider i denne debat. Et blik på vores viden om den bredere befolknings opbakning til borgerlønsidéen afslører da også en del ambivalens. Den seneste runde af European Social Survey har præsenteret sine respondenter med en relativ præcis definition af en borgerløn¹⁴. Andelen, der udviser forskellige grader af støtte til idéen varierer på nationalt niveau mellem 30 til 60 pct med en ret jævn spredning inden for dette spænd (European Social Survey 2017). Danmark er ikke med i undersøgelsen, men i både Norge og Sverige er opbakningen i den absolut mest lunke ende med kun lidt mere end 30 pct. for, mens opbakningen i Finland er blandt de højeste med 53 pct. Det er forventeligt at støtten er højere i Finland, hvor etablerede partier og individuelle politikere på tværs af det politiske spektrum har forholdt sig positivt til idéen igennem mange år (Koistinen & Perkiö 2014). Det er til gengæld bemærkelsesværdigt, at også store mindretal kan bakke op om en borgerløn i lande, hvor den har været mere fraværende eller marginaliseret i den etablerede politiske debat.

Den private tyske forbrugeranalysevirksomhed Dalia har i et par omgange fundet langt højere støtte (senest 68% af de adspurgte i marts 2017) på tværs af en lang række lande europæiske lande (Dalia 2017), men der er i de fleste tilfælde ikke nok til at skelne mellem enkelte lande (f.eks. senest 118 respondenter fra Danmark). Den langt højere støtte her kan bl.a.

---

¹⁴ "Some countries are currently talking about introducing a basic income scheme. In a moment I will ask you to tell me whether you are against or in favour of this scheme. First, I will give you some more details. The highlighted box at the top of this card shows the main features of the scheme. A basic income scheme includes all of the following: The government pays everyone a monthly income to cover essential living costs. - It replaces many other social benefits. - The purpose is to guarantee everyone a minimum standard of living. - Everyone receives the same amount regardless of whether or not they are working. - People also keep the money they earn from work or other sources. - This scheme is paid for by taxes. Overall, would you be against or in favour of having this scheme in [country]?"

hænge sammen med uklare indsamlingsmetoder¹⁵, men også at selvom spørgsmålet inkluderer en definition af borgerløn, får det ikke på samme måde understreget at den er helt uafhængig af arbejdsindkomst, og at den skal finansieres af skatter¹⁶.

Det er værd at bemærke, at kilder fra bl.a. Finland og Storbritannien bekræfter, at relativt pæne flertal for en borgerløn i spørgeskemaer kan forvandles til bred modstand hvis borgerlønnen i stedet nævnes i sammenhæng med stigende skatter (Ipsos MORI 2017; Kela 2016).

Endelig er der naturligvis den største meningsmåling af alle, nemlig den Schweiziske folkeafstemning i 2016, hvor kun 23 % stemte for, mens 77% stemte imod med en valgdeltagelse på 47% (Standing 2017). Spørgsmålet blev sendt til folkeafstemning efter en succesfuld kampagne med 141.000 underskrifter (100.000 kræves for en folkeafstemning). I spørgsmålet, som vælgerne formelt skulle tage stilling til, var det helt åbent hvordan en sådan skulle indrettes og finansieres. Det anførtes klart, at dette efterfølgende skulle være op til lovgiverne, og spørgsmålet gik kun på den principielle i en ubetinget basisindkomst. Standing (2017) mener dog, at den endelige modstand blev så stor, fordi debatten hurtigt blev domineret et helt konkret forslag fra to forfatters nye debatbog om en borgerløn på 2.500 schweizerfranc. I den internationale presse blev det også efterfølgende udlagt som et nej til en borgerløn på netop dette beløb.

Generelt er det således svært at sige noget entydigt om opbakningen til en borgerløn. Der er en tydelig ambivalens. Dette afspejler givetvist udbredt tvivl på nogle af problematikkerne, som denne artikel har diskuteret nærmere, men naturligvis også at idéen de fleste steder ikke er så bredt kendt og diskuteret at folk er sikre på, hvad de forholder sig til. Borgerløn er en hypotetisk tanke i en verden, hvor velfærdsstaten er indrettet anderledes. I den forbindelse kan Cavala & Wildawskys (1970) interviews med amerikanske kongresmedlemmer nævnes. Selv blandt beslutningstagere på højeste plan i kontekst af den amerikanske debat om "garanteret mindsteindkomst" var der nogen tvivl og usikkerhed om holdningerne til emnet, også selvom de blev præsenteret for forskernes definition af en sådan ydelse. Når interviewererne senere understregede, at folk ville have ret til ydelsen uden modkrav og uanset adfærd blev modstanden dog betydeligt større.

Borgerlønsforkæmpere har dog i nogen grad diskuteret den konkrete indretning af en borgerløn mhp. netop at imødekomme denne gensidighedsbaserede modstand mod idéen. Kendt er Atkinsons (1996) idé om en "participation income". Med dette mener Atkinson ikke at ydelsen udelukkende skal være betinget af deltagelse i arbejdsstyrken, men at den skal omfatte folk uden for arbejdsstyrken pga. uddannelsesaktivitet, sygdom, funktionsnedsættelser mv. For andre, der i dag ofte ikke vil kvalificere sig til overførselsindkomster, skal adgang til ydelsen være betinget af godkendte former for samfundsrelevante "frivillige" aktiviteter og arbejde. Det er klart,

---

¹⁵ Spørgeskemaet, der præsenteres som værende udelukkende om borgerløn, er kun sendt ud via internet, og det fremgår ikke hvordan spørgsmål om bortfald eller repræsentativitet er håndteret.

¹⁶ "A basic income is an income unconditionally paid by the government to every individual regardless of whether they work and irrespective of other sources of income. It replaces other social security payments and is high enough to cover all basic needs (food, housing, etc.). If there would be a referendum on introducing basic income, how would you vote today?"

at selvom denne ydelse vil kunne udbrede dækningen af de eksisterende sikkerhedsnet, vil det også bryde med de universelle og ubetingede elementer af en egentlig borgerløn. Den vil kun cementere de paternalistiske og pligtorienterede aspekter af velfærdsstaten, og dermed i ringere grad tale til idealerne om øget frihed og autonomi. Det er naturligvis ligeledes ofte blevet bemærket, at en sådan ydelse medfører behov for ret omfattende administration og dokumentation af sådanne godkendte aktiviteter. Dertil kommer afgrænsningen af hvad der er relevant og nyttigt, og hvad der ikke er.

Hvis man i stedet holder sig til en egentlig borgerløn har eksempelvis Barry (2001) understreget, at ydelsens niveau betyder ganske meget for netop denne diskussion. Han bruger det billede, at diskussioner om fordele og ulemper ved en borgerløn uden hensyn til ydelsesniveauet er det samme som at diskutere fordele og ulemper ved kattedyr uden at skelne mellem tigre og huskatte. Han argumenterer, at en borgerløn bør holdes på et yderst basalt niveau, der kun sikrer de mest essentielle fornødenheder (selvom dette også kan fortolkes meget forskelligt). Hans argumenter for ikke at indføre en generøs borgerløn er netop, at muligheden for en nogenlunde komfortabel tilværelse på borgerløn vil lede til allehånde diskussioner om free-riding og dovenskab betalt af andres hårde arbejde. Han ser ikke de tidligere nævnte betragtninger om velstandens sociale karakter som gode argumenter for at folk, der ikke har en intention om engagere sig i lønnet arbejde, skal have den mulighed.

Grundlæggende er spørgsmålet således, om en borgerløn der muliggør reel frigørelse fra lønarbejdet, vil anses som legitim i offentlighedens øjne. Standing (2017) egen forklaring på afstemningsresultatet i Schweiz nævnt ovenfor afspejler ligeledes, at modstanden hurtigt kan vokse hvis ydelsen bliver mere generøs.

Der er ligeledes et potentielt problem i afgrænsningen af de medborgere, der skal være omfattet af en "universel" borgerløn. I en moderne kontekst med betydelig indvandring vil en afgrænsning til individer med statsborgerskab skabe en betydelig gruppe af ekskluderede. Omvendt vil en inklusiv afgrænsning til alle med en eller anden form for ophold eller et CPR-nummer møde den betydelige modstand der er mod nem adgang til indkomstoverførsler for indvandrere, der typisk er den samfundsgruppe hvis gensidighed flest er i tvivl om (Van Der Waal, De Koster & Van Oorschot 2013; Van Oorschot 2000).

Afslutningsvist er det dog værd at diskutere hvorvidt den offentlige opinion vil forandres med indførslen af en borgerløn. I denne optik er legitimitet ikke blot et spørgsmål om at indrette politikker efter den offentlige opinion, men også at disse ligeledes kan ændres mere fundamentalt med nye politikker. Med dette menes først og fremmest at der er en forskningslitteratur, som diskuterer hvorvidt universel velfærdspolitik mere fundamentalt ændrer måde hvorpå vi forholder os til staten og vores medborgere (Kongshøj 2017b; Larsen 2013, 2006; Rothstein 1998). I denne optik er inklusiv, universel velfærdspolitik noget der i sig kan være med til at skabe en opfattelse af at tilhøre et fællesskab, hvor man er villig til at stole på hinanden og omfordele resurser. Mere konkret er antagelsen, at universelle ydelser i modsætning til mere selektive ydelser ikke har samme behov for hårdt at kategorisere folk, adskille dem fra resten af befolkningen, og stille spørgsmålstejn ved hvorvidt de med rette har gjort sig fortjent til hjælp.

Dette perspektiv kan suppleres med mere traditionelle teoretiske antagelser. Antagelsen kan være, at ydelser, der inkluderer store dele af befolkningen, vil være populære alene fordi mange vil have en egeninteresse i det (Pierson 1993), dvs. rational choice-nyinstitutionalisme baseret på individuelle konsekvenslogikker. Omvendt kan antagelsen være, at universelle politikker nærmest opdrager befolkningen efter et bestemt værdisæt (Mau 2004), dvs. sociologisk nyinstitutionalisme baseret på passendehedslogikker.

Den empiriske litteratur på dette område har ikke endegyldigt kunne bevise den ene teoretiske mekanisme og afvise alle de andre. Ovenstående antagelse om hvorledes universelle ydelser i sig selv skaber andre opfattelser af medborgerne er svær at eftervise empirisk, da eksempelvis overførselsindkomster jo netop aldrig har været helt universelle (selvom de har været det mere nogen steder end andre). Man har derfor i litteraturen måttet forlade sig på kun delvist beslægtede indikatorer som landenes tilhørsforhold til mere generelle og abstrakte velfærdsregimer, eller ulighed og omfordeling på tværs af mange lande, og sådanne indikatorers sammenhæng med holdninger (se f.eks. Wulfgramm & Starke 2017), eller dybdegående studier med et begrænset antal lande som i Larsen (2013).

I denne litteratur er der mange stærke indikationer på at velfærdsstatens institutionelle opbygning bestemt kan have en selvstændig betydning for vores måde at se hinanden på, og dermed kan det godt antages at indførslen af en borgerløn efterfølgende vil sætte gang i nogle andre dynamikker i holdningerne til overførselsindkomster og modtagerne af disse.

Omvendt kan man stadig diskutere om der er en næsten naturlig grænse et sted for hvor langt man kan gå jf. ovenstående diskussion af gensidighed og ydelser der er både generøse og ubetingede. Spørgsmålet vil her være om en borgerløn i sig selv ligger for langt fra en sådan grænse, eller om det i stedet handler mere konkret om ydelsens indretning. Ovenstående internationale resultater tyder på at det sidste kunne være tilfældet. Uanset dynamikkerne efter en borgerløn skal den dog først indføres med en vis opbakning blandt befolkning og beslutningstagere, og i den optik virker en delvis borgerløn (på et lavt niveau i supplement med andre ydelser) niveau som mere realistisk. Efterfølgende vil man så kunne gå længere hvis midlerne og opbakningen er til stede.

Afsluttende diskussion

Både når det gælder finansiering og offentlig legitimitet synes en delvis og begrænset borgerløn, suppleret af traditionelle ydelser i et reduceret omfang, således tæt på at være realisérbar. Dette selvom vi lægger et ret konservativt perspektiv, hvor vi ikke kan forestille os andre skattekilder og –niveauer end i dag, og hvor vi antager at offentlighedens almene betragtninger om gensidighed og retfærdig indkomst vil være upåvirkede efter indførslen af en borgerløn. Det vil dog stadig være en økonomisk udfordring at indrette den sådan, at absolut ingen eller meget få er ringere stillet end i dag. Dette vil især være en udfordring i et land som Danmark, hvor det typisk har været relativt få, der ikke er dækket af det eksisterende sikkerhedsnet, og hvor ydelserne i reglen har været tilstrækkelige til at bekæmpe fattigdom. Omvendt vil selv en begrænset borgerløn være et

fremskridt for den trods alt signifikante del af befolkningen, som står uden for både lønarbejde og det offentlige sikkerhedsnet (en andel, der er vokset de senere år, bl.a. pba. de senere års velfærdsreformer)¹⁷.

Ovenstående kan lyde som en noget kedelig borgerlønsambition, men det er som nævnt ikke desto mindre nogenlunde det som flere borgerlønsforkæmpere ser som det første mulige skridt. Velfærdsstatens historie er jo i høj grad en historie om de små skridts politik, hvor man ad åre når frem til steder, der ville forekomme radikale og utopiske, da man startede. Man kan ydermere argumentere, at der især i en velfærdsstat som den danske, hvor der allerede er et historisk fundament for relativt generøs, inklusiv og skattefinansieret (og dermed universel) velfærdspolitik, er et særligt godt afsæt for en borgerløn (Loftager 1994). Sikkerhedsnettet, som det så ud inden 1990ernes bølge af arbejdsmarkedsreformer, kunne siges at have borgerlønsnærende elementer (Goul Andersen & Pedersen 2007). Omvendt er der muligvis ikke samme opfattelse af et problempres i netop disse velfærdsstater, som tidligere nævnt med udgangspunkt i internationale surveys. Den aktuelle kombination af et noget eroderet sikkerhedsnet, der ikke til fulde lever op til de historiske forventninger, kan dog være et frugtbart udgangspunkt hvis mere fremtrædende politiske aktører griber en borgerlønsdagsorden.

Alligevel stiller denne forfatter sig stadig noget tvivlende over for fremtidsperspektiverne. Eksempelvis vil en borgerløn som diskuteret ikke i sig selv løse alle bekymringer om øget segmentering i vindere og tabere på arbejdsmarkedet. Borgerlønnen kan ikke ses uafhængigt af andre drivkræfter bag mulighederne for den enkelte (eller mangel på samme) på arbejdsmarkedet. En delvis borgerløn vil ikke umiddelbart løse disse problemer, og den kan i stedet ende som noget, der blot understøtter lavtlønsjobs og generel prekarisering. Der vil således stadig i fremtiden være behov for koordinerede politikker og behændig regulering hvis sådanne tendenser skal imødegås. Borgerlønnen kan tværtimod understøtte de samme problemer, især hvis den med relativt begrænsede resurser ledsages af en afmontering af det eksisterende sikkerhedsnet. Dermed intet sagt om en fuld og generøs borgerløn, der muliggør et reelt og værdigt alternativ til beskæftigelse. Som illustreret ved nogle af de tidligere eksempler vil dette dog kræve en økonomisk kraftanstrengelse, som er umiddelbart svær at forestille sig. I tilgift vil der stadig være behov for en diskussion af hvorvidt den enkelte har et mere fundamentalt behov for at engagere sig i beskæftigelse uanset mulighederne for sikkerhed i materielle levevilkår. Borgerlønsforkæmpere vil her indskyde, at frigørelsen fra både stat og marked i stedet vil øge mulighederne for ankerkendelse som nyttig samfundsborger i forskellige former for engagement i civilsamfundet.

---

¹⁷ Ældre opgørelser pba. OECD-databaser indikerede at Danmark var i top i OECD i 1980erne og 1990erne når det kom til at begrænse den andel af befolkningen, der ikke modtog hverken lønindkomst eller offentlige overførsler (under 10 pct. af 15-64-årige i slutningen af 90erne) (CESifo 2003). Som bl.a. Det Økonomiske Råd (2017) har påvist er andelen af offentligt forsørgede dog faldet langt mere de senere år end beskæftigelsen er vokset. Beskæftigelsen har fundet tilbage til sit typiske (nyere) historiske niveau fra før krisen, mens andelen af offentligt forsørgede ikke er set lavere siden begyndelsen af 1980erne.

Hvis vi i stedet et øjeblik forestiller os, at denne økonomiske kraftanstrengelse rent faktisk vil være mulig, og at vi på et tidspunkt vil finde effektive og nye midler til makrostrukturel omfordeling af velstand, der går længere end blot beskatning af almindelige personindkomster, er det stadig et åbent spørgsmål hvorledes sådanne resurser er bedst udnyttet. Det er en næsten bunden opgave at mindske uligheden og inkludere flere i fællesskabet, men er dette nødvendigvis bedst gjort ved at finansiere en borgerløn? Ydermere er den offentlige servicesektor bestemt heller ikke fri for et generelt resursepres, og dertil kommer eksempelvis de fremtidige demografiske ændringer med relativt flere ældre¹⁸.

Ovenstående kan ses som en banal pointe om at økonomiske prioriteringer altid er et vilkår. Men det kan også bruges som afsæt til en bredere diskussion om hvorvidt de problemer, som borgerlønsforkæmperne peger på, kan imødegås med mindre radikale politikændringer. Hvis problemet eksempelvis er et eroderende sikkerhedsnet, der er blevet mindre generøst og inklusivt, kan man så ikke nøjes med at skabe politisk momentum for blot at gå den modsatte vej? Dagpengereformen fra 2010 og førtidspensions- og fleksjobreformen fra 2013 kan ses som eksempler på at man på disse områder ramte en mur for hvor langt man i offentlighedens øjne kan gå. Lappeløsningerne på dagpengeområdet og den seneste dagpengereform fra 2015 kan ses som udtryk for at det igen blev gjort nemmere at kvalificere sig til dagpenge, samt at genoptjeningen blev mere fleksibel. De seneste årtiers generelle reformtendenser på området er ikke nødvendigvis udtryk for en irreversibel naturkraft. Den politiske barre for med succes at ændre kurs kan under alle omstændigheder være lavere med den eksisterende ydelsesstruktur end med indførslen af en borgerløn. Man kan også nærme sig noget lidt mere universelt og mindre betinget ved i et eller andet omfang at harmonisere regler på tværs af de eksisterende ydelser, hvis dette er ønskeligt. Ligeledes gør det sig gældende at den generelt stigende ulighed, hjulpet på vej af reformer af skattesystem og sikkerhedsnet, kan bekæmpes af en bred palette af redskaber, der ikke begrænser sig til borgerløn – men retningen skal vendes i forhold til den, der har domineret de seneste årtier.

Christensen (2000) gjorde en pointe ud at skelne mellem forskellige diskurser om borgerløn, hvoraf den politisk-teknisk orienterede var én. I tråd med denne diskurs er denne forfatter først og fremmest blevet engageret af debatten om borgerlønnen som et muligt redskab til at bekæmpe aktuelle problemer og problematiske tendenser (ulighed, beskæftigelse eller miljø). Fra dette noget teknokratiske perspektiv har vi dog her set hvordan borgerlønnen ikke i sig selv er et columbusæg. Den skal under alle omstændigheder akkompagneres af andre politikker. Borgerlønnen kan således ikke alene reduceres til et redskab for bekæmpelse af aktuelle problemer. Den har behov for også at vinde støtte på baggrund af de lidt større fortællinger om

---

¹⁸ Danmark et godt nok et af de lande i Europa, hvor den økonomiske udfordring ved "aldring" er mindst (Goul Andersen 2015), og f.eks. anslog Europakommissionen (2015) at Danmark var blandt de få lande, hvor der frem mod 2060 ikke ville være pres for en stigning i de samlede aldersrelaterede udgifter. Samtidig kan man dog problematisere et stabilt niveau i udgifterne på området. Eksempelvis er faldet i antal hjemmehjælpstimer pr. ældre på 37 pct. i 2008-2016 udtryk for langt mere end blot sund og aktiv aldring, idet også plejekrævende ældre modtager mindre hjemmehjælp (Steen-Knudsen & Lando 2017; Rostgaard & Matthiessen 2017).

frihed og retfærdighed. Spørgsmålet er så, om medborgerne efterspørger disse fortællinger, eller om de i stedet efterspørger hverdagspolitik, der med udgangspunkt i det velkendte skaber sikkerhed i en usikker verden.

Litteratur

- Acarons, Jordi; Pañella, Daniel R. & Mèlich, Lluís T. (2014). Feasibility of Financing a Basic Income. *Basic Income Studies* 9(1-2): 79-93
- Andersen, Torben M.; Rosholm, Michael & Svarer, Michael (2015). Flexicurity, dansk økonomi og den økonomiske krise. I Thomas Bredgaard & Per Kongshøj Madsen (red.), *Dansk flexicurity. Fleksibilitet og sikkerhed på arbejdsmarkedet*. København: Hans Reitzel, s. 245-264
- Andersson, Jan O. (2009). Basic Income from an Ecological Perspective. *Basic Income Studies* 4 (2): 1-8
- Arntz, Melanie; Gregory, Terry & Zierahn, Ulrich. (2016). The Risk of Automation for Jobs in OECD countries: A Comparative Analysis. *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers*, no. 189. Paris: OECD Publishing.
- Atkinson, Anthony (1996). The Case for a Participation Income. *Political Quarterly* 27 (1): 67-70.
- Banerjee, Abhijit V.; Hanna; Rema; Kreindler, Gabriel; Olken, Benjamin A. (2015): Debunking the Stereotype of the Lazy Welfare Recipient: Evidence from Cash Transfer Programs Worldwide. *HKS Working Paper No. 076*
- Barry, Brian (2001). UBI and the Work Ethic. I Philippe Van Parijs (red.), *What's Wrong With a Free Lunch?* Boston: Beacon Press: 24-55
- BIEN Danmark (2017). *Finansiering af basisindkomst*.
<http://basisindkomst.dk/finansiering-af-basisindkomst/> (tilgået 20. oktober 2017)
- Birnbaum, Simon & De Wispelaere, Jürgen (2016). Basic Income in the Capitalist Economy: The Mirage of Exit from Employment. *Basic Income Studies* 11 (1): 61-74
- Boyce, James (2017). *Carbon Dividends: The Bipartisan Key to Climate Policy?*
<https://www.ineteconomics.org/perspectives/blog/carbon-dividends-the-bipartisan-key-to-climate-policy>
- Brittan, Samuel & Webb, Steven (1990). *Beyond the Welfare State: An Examination of Basic Incomes in a Market Economy*. Aberdeen: Aberdeen University Press.
- Byun, Young-whan (2016). *The Politics of Middle Class Decline and Growth in Industrialized Democracies, 1980 to 2010*. New York: CUNY Academic Works.
- Cavala, Bill & Wildawsky, Aaron (1970). The Political Feasibility of Income by Right. I Aaron Wildawsky (red.), *The Revolt Against the Masses and Other Essays on Politics and Public Policy*. New Brunswick: Transaction Publishers, s. 71-102
- CESifo (2003). *CESifo DICE Report 4/2003 (Winter)*. München: CESifo
- Christensen, Erik (2000). *Borgerløn. Fortællinger om en politisk idé*. Højbjerg: Hovedland.
- Christensen, Erik (2017). *På vej til borgerløn – aktuel idédebat*. Gjern: Hovedland.
- Christensen, Erik & Ydesen, Christian (2007). Indledning. I Christensen, Erik; Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.), *Retten til basisindkomst*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 9-24
- Colombino, Ugo (2015). Is Unconditional Basic Income a Viable Alternative to Other Social Welfare Measures? *IZA World of Labor* 2015: 128
- Cortes, Guido M. (2016). Where Have the Middle-Wage Workers Gone? A Study of Polarization Using Panel Data. *Journal of Labor Economics*, vol. 34(1): 63-105.
- Dalia (2017). The EU's Growing Support for Basic Income. Measuring the Change in Support for

- Basic Income from April 2016 to March 2017. https://daliaresearch.com/wp-content/uploads/2017/05/basic_income_2017-2.pdf (tilgået 13. november 2017)
- Daly, Hermann & Cobb, John (1989). *For the Common Good. Redirecting the Economy toward Community, the Environment, and a Sustainable Future*. Boston: Beacon Press.
- Danmarks Statistik (2017). *Person- og familieindkomster*.
<http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/arbejde-indkomst-og-formue/indkomster/person-og-familieindkomster> (25. sept. 2017)
- Det Økonomiske Råd (2017). *Diskussionsoplæg. Udarbejdet af formandskabet for De Økonomiske Råd til møde i Det Økonomiske Råd tirsdag d. 10. Oktober 2017*. København: DØR
- Dohmen, Thomas (2014). Behavioral Labor Economics: Advances and Future Directions. *Labor Economics* 30: 71-85
- Dølvik, Jon E.; Goul Andersen, Jørgen & Vartiainen, Juhana (2017). The Nordic Social Models in Turbulent Times: Consolidation and Flexible Adaptation. I Dølvik, Jon E. & Martin, Andrew. *European Social Models from Crisis to Crisis. Employment and Inequality in the Era of Monetary Integration*. Oxford: Oxford University Press, s. 246-286
- Engelbreth Larsen, Rune (2002). Forord. I Rune Engelbreth Larsen (red.), *Oprør fra bredden. Fra velfærdsstat til borgerløn*. København: Tiderne Skifter.
- Eurobarometer (2017). *Special Eurobarometer 467. Future of Europe. Social Issues*.
<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2179> (tilgået 17. november 2017)
- Europakommissionen (2015). *The 2015 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the 28 EU Member States*. Bruxelles: European Commission.
- European Social Survey (2017). *ESS Data*. <http://nesstar.ess.nsd.uib.no/webview/> (tilgået 13. november 2017)
- The Economist (2017a). The "Free" Economy Comes at a Cost. *The Economist*, vol. 424 (9055): 63.
- The Economist (2017b). Why Taxing Robots is Not a Good Idea.
- Flassbeck, Heiner (2017). Universal Basic Income Financing and Income Distribution – The Questions Left Unanswered by Proponents. *Intereconomics* 52(2): 80-83
- Fraser, Nancy (1994). After the Family Wage. Gender Equity and the Welfare State. *Political Theory*, vol. 22 (4): 591-618
- Frey, Carl B. & Osborne, Michael (2013). *The Future of Employment. Working Paper*. Oxford: Oxford Martin School
- Ford, Martin (2016). *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*. New York: Basic Books.
- Friedman, Milton (1968). The Case for a Negative Income Tax: A View from the Right. I Bunzel, J.H. (red.) *Issues in American Public Policy*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, s. 111-120
- Fromm, Erich (1966). The Psychological Aspects of the Guaranteed Income. I Theobald, R. (red.) *The Guaranteed Income*. New York: Doubleday.
- Goodin, Robert E. (2001). Work and Welfare. Towards a Post-productivist Welfare Regime. *British Journal of Political Science* 31(1): 13-39
- Goul Andersen, Jørgen (2015). Det danske pensionssystem – social og økonomisk succes, politisk

- sårbart. ? I Larsen, Christian Albrekt & Goul Andersen, Jørgen (red.), *Den universelle velfærdsstat. Funktionsmåde, folkelig opbakning og forandring*. Frederiksberg: Frydenlund Academic, s. 55-77.
- Goul Andersen, Jørgen & Pedersen, Jacob (2007). *Continuity and Change in Danish Active Labor Market Policy 1990-2007. The Battlefield Between Activation and Welfare*. CCWS Working Paper No. 2007-54.
- Goul Andersen, Jørgen & Larsen, Christian Albrekt. (2015). Hvad er universalisme? I Larsen, Christian Albrekt & Goul Andersen, Jørgen (red.), *Den universelle velfærdsstat. Funktionsmåde, folkelig opbakning og forandring*. Frederiksberg: Frydenlund Academic, s. 13-30
- Gorz, André (1992). On the Difference Between Society and Community and Why Basic Income Cannot by Itself Confer Full Membership. I Philippe Van Parijs (red.), *Arguing for Basic Income*. Verso: London, s. 45-57
- Gorz, André (1997). *Reclaiming Work: Beyond the Wage-based Society*. Cambridge: Polity Press.
- Grace, Katja; Salvatier, John; Dafoe, Allan; Zhang, Baobao & Evans, Owain (2017). *When Will AI Exceed Human Intelligence? Evidence from AI Experts*.
<https://arxiv.org/abs/1705.08807> (Tilgået 17. oktober 2017)
- Habermas, Jürgen (1989). The Crisis of the Welfare State and the Exhaustion of Utopian Energies. I Steven Seidman (red.), *Jürgen Habermas on Society and Politics. A Reader*. Boston: Beacon Press, s. 284-299
- Haarmann, Claudia & Haarmann, Dick (2012). Namibia: Seeing the Sun Rise – The Realities and Hopes of the Basic Income Grant Project. I Murray, Matthew C. & Pateman, Carole (red.), *Basic Income Worldwide. Horizons of Reform*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 33-58
- Handler, Joel & Babcock, Amanda S. (2006). The Failure of Workfare: Another Reason for a Basic Income Guarantee. *Basic Income Studies* 1 (1): 14-37
- Hanlon, Joseph; Barrientos, Armando & Hulme, David (2010). *Just Give Money to the Poor: The Development Revolution from the Global South*. Boulder: Kumarian Press.
- Harvey, John T. (2011). *Money Growth Does Not Cause Inflation!*
<https://www.forbes.com/sites/johntharvey/2011/05/14/money-growth-does-not-cause-inflation/#58f7ec2542f5> (Tilgået 17. oktober 2017)
- Holman, David & Rafferty, Anthony (2017). The Convergence and Divergence of Job Discretion Between Occupations and Institutional Regimes in Europe from 1995 to 2010. *Journal of Management Studies (under udgivelse)*
- Howard, Michael (2005). Basic Income, Liberal Neutrality, Socialism, and Work. I Karl Widerquist, Michael A. Lewis & Steven Pressmann (red.), *The Ethics and Economics of the Basic Income Guarantee*. Aldershot: Ashgate, s. 124-134.
- Höglund, Mats (2007). Ekonomiska och politiska överväganden. I Christensen, Erik; Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.), *Retten til basisindkomst*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 355-378
- IMF (2017). *Fiscal Monitor October 2017: Tackling Inequality*. Washington: IMF
- Ipsos MORI (2017). Half of UK Adults Would Support Basic Income In Principle.

- <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/half-uk-adults-would-support-universal-basic-income-principle> (tilgået 14. november 2017)
- Jordan, Bill (1976). *Freedom and the Welfare State*. London: Routledge.
- Jordan, Bill (1989): *The Common Good, Citizenship, Morality and Self-Interest*. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
- Juul, Jonas Schytz & Andersen, Lars (2017). Lighed og skat. I Ploug, Niels (red.), *Økonomisk ulighed i Danmark*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, s. 109-128
- Kamenica, Emir (2012). Behavioral Economics and Psychology of Incentives. *Annual Review of Economics* 4 (1): 427-452
- Kela (2016). From Idea to Experiment – Report on Universal Basic Income Experiment in Finland. *Kela Working Papers 106*, Helsinki: Kela.
- Kela (2017). Basic Income Experiment 2017-2018.
<http://www.kela.fi/web/en/basic-income-experiment-2017-2018> (tilgået 19. oktober 2017)
- Kidd, Stephen (2016): To Condition or Not to Condition? What is the Evidence? *Pathway's Perspectives* 2016 (20): 1-6
- Klindt, Mads Peter & Bredgaard, Thomas (2016). Flexicurity & institutionel teori. I Bredgaard, Thomas & Madsen, Per Kongshøj (red.), *Dansk flexicurity. Fleksibilitet og sikkerhed på arbejdsmarkedet*. København: Hans Reitzel, s. 75-98
- Koistinen, Pertti & Perkiö, Johanna (2014). Good and Bad Times of Social Innovations. The Case of Universal Basic Income in Finland. *Basic Income Studies* 9 (1-2): 25-57
- Kongshøj, Kristian (2015). Den nordiske velfærdsmodel: Veje til og fra universalisme i Danmark, Finland, Norge og Sverige. I Larsen, Christian Albrekt & Goul Andersen, Jørgen (red.), *Den universelle velfærdsstat. Funktionsmåde, folkelig opbakning og forandring*. Frederiksberg: Frydenlund Academic, s. 159-178
- Kongshøj, Kristian (2017a). Medborgerskab, velfærdsstat og demokrati. I Petersen, Kirsten E. & Erlandsen, Torsten (red.), *Pædagogen som myndighedsperson*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, s. 63-78
- Kongshøj, Kristian (2017b). The Undeserving Poor in China: The Institutional Logic of the Minimum Living Standard Scheme and the Hukou System. *Journal of Asian Public Policy* 10 (2): 128-142
- Kuhnle, Stein (2017). The Nordic Welfare State Model. I Knutsen, Oddbjørn (red.), *The Nordic Models in Political Science. Challenged, But Still Viable?* Bergen: Fagbokforlaget, s. 219-238
- Larsen, Christian Albrekt. (2006). *The Institutional Logic of Welfare Attitudes: How Welfare Regimes Influence Public Support*. Aldershot: Ashgate
- Larsen, Christian Albrekt (2013). *The Rise and Fall of Social Cohesion: The Construction and De-Construction of Social Trust in the US, UK, Sweden and Denmark*. Oxford: Oxford University Press.
- Levine, Andrew (1995): Fairness to Idleness: Is There a Right Not to Work? *Economics and Philosophy* 11 (2): 255-274
- Loftager, Jørn (1994). *Citizens Income and the Crisis of the Welfare State. General Reflections and a Danish Perspective*. Aarhus: Institut for Statskundskab.

- Loftager, Jørn (2007). Borgerlighed, Marshall og grundindkomst. I Christensen, Erik; Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.), *Retten til basisindkomst*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 112-131
- Madsen, Per Kongshøj (2015). Er dansk flexicurity noget særligt? I Bredgaard, Thomas & Madsen, Per Kongshøj (red.), *Dansk flexicurity. Fleksibilitet og sikkerhed på arbejdsmarkedet*. København: Hans Reitzel, s. 53-74
- Magnusson, Lars; Jørgensen, Henning & Dølvik, Jon Erik (2008). The Nordic Approach to Growth and Welfare. I Magnusson, Lars, Jørgensen, Henning & Dølvik, Jon E. Dølvik (red.), *The Nordic Approach to Growth and Welfare. European Lessons to be Learned?* Bruxelles: ETUI-REHS, s. 9-22
- Major, Aaron (2016). Affording Utopia: The Economic Viability of a “Capitalist Road to Communism”. *Basic Income Studies* 11(2): 75-95
- Mani, Anandi; Mullainathan, Sendhil; Shafir, Eldar & Zhao, Jiaying (2013). Poverty Impedes Cognitive Function. *Science* 341 (6149): 976-980.
- Mau, Steffen. (2004). ‘Welfare Regimes and the Norms of Social Exchange. *Current Sociology* 52 (1): 53-74
- McFarland, Kate (2017). Current basic income experiments (and those so called): an overview. <http://basicincome.org/news/2017/05/basic-income-experiments-and-those-so-called-early-2017-updates/>
- McKinnon, Catriona (2003). Basic Income, Self-Respect and Reciprocity. *Journal of Applied Philosophy* 20(2): 143-158
- Meyer, Niels, I.; Petersen, Kristen Helveg & Sørensen, Villy (1978). *Oprør fra midten*. København: Gyldendal.
- Miller, Annie (2017). *A Basic Income Handbook*. Edinburgh: Luath Press.
- Nielsen, Jørgen S. (2013). *Den store omstilling. Fra systemkrise til grøn økonomi – kort fortalt*. København: Informations Forlag.
- OECD (2015). *The Labor Share in G20 Economies*. Paris: OECD Publishing
- OECD (2017). *Policy Brief on the Future of Work - Basic Income as a Policy Option. Can it Add Up?* Paris: OECD Publishing.
- Offe, Claus (1992). A Non-Productivist Design For Social Policies. I Van Parijs, Philippe (red.), *Arguing for Basic Income. Ethical Foundations for Radical Reform*. London: Verso, s. 61-78
- Pateman, Carole & Murray, Matthew C. (2012). *Introduction*. I Murray, Matthew C. & Pateman, Carole (red.), *Basic Income Worldwide. Horizons of Reform*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 1-10
- Petit, Philip (2007). A Republican Right to Basic Income? *Basic Income Studies* 2(2): 1-10
- Pierson, Paul (1993). When Effect Becomes Cause: Policy Feedback and Political Change. *World Politics* 45 (4): 595-629
- Ploug, Niels (2007). Den økonomiske ulighed. I Ploug, Niels (red.), *Økonomisk ulighed i Danmark*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, s. 11-32
- Rankin, Keith (2012). New Zealand: Prospects for Basic Income Reform. I Matthew C. Murray & Carole Pateman (red.), *Basic Income Worldwide. Horizons of Reform*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 200-226
- Rawls, John. 2001. *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: The Belknap Press of

- Harvard University Press.
- Reed, Howard & Lansley, Stewart (2016). *Universal Basic Income: An Idea Whose Time Has Come?* London: Compass.
- Rhodes, Craig (2017). Funding Basic Income Through Data Mining. <http://basicincome.org/news/2017/01/funding-basic-income-data-mining/> (Tilgået 18. oktober 2017)
- Rommetvedt, Hilmar (2017). Scandinavian Corporatism in Decline. I Knutsen, Oddbjørn (red.), *The Nordic Models in Political Science. Challenged, But Still Viable?* Bergen: Fagbokforlaget, s. 171-192.
- Rostgaard, Tine & Matthiessen, Mads U. (2017). *Hjælp til svage ældre over tid*. København: Vive.
- Rothstein, Bo. (1998). *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, Bo (2017). Solidarity, Diversity, and the Quality of Government. I Keith Banting & Will Kymlicka (red.), *The Strains of Commitment*. Oxford: Oxford University Press, s. 300-326
- Schjoedt, Rasmus (2016). Indias Basic Income Experiment. *Pathway's Perspectives* 2016 (21): 1-10.
- Simon, Herbert (2001). Universal Basic Income and the Flax Tax. I Van Parijs, Philippe (red.), *What's Wrong with a Free Lunch?*. Boston: Beacon Press, s. 34-38
- Smith, Aaron & Anderson, Janna (2014). AI, Robotics, and the Future of Jobs. <http://www.pewinternet.org/2014/08/06/future-of-jobs/> (tilgået 15. december 2017)
- Smith, Aaron & Anderson, Janna (2014). AI, Robotics, and the Future of Jobs. Washington: Pew Research Center.
- Standing, Guy (2014). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- Standing, Guy (2017). *Basic Income, and How We Can Make it Happen*. London: Pelican.
- Starck, Gunna (2007). Er borgerløn et feministisk projekt? I Christensen, Erik; Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.), *Retten til basisindkomst*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 140-153
- Steen-Knudsen, Jossi & Lando, Frederik (2017). *Der er kommunale forskelle i hjemmehjælp til ældre*. København: Kraka.
- Steffen, Will; Broadgate, Wendy; Deutsch, Lisa; Gaffney, Owen & Ludwig, Cornelia (2015). The Trajectory of the Anthropocene: The Great Acceleration. *The Anthropocene Review* vol. 2(1): 81-98
- Tiessalo, Raine (2017). *Free Money Provokes Some Finns to Slam Basic Income as 'Useless'*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-02-08/-useless-basic-income-trial-fails-test-at-biggest-finnish-union> (tilgået 30. oktober 2017)
- Tomasello, Michael (2014). *A Natural History of Human Thinking*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Tørsløv, Thomas R.; Wier, Ludvig & Zucman, Gabriel (2017). *€600 Billion and Counting: Why High-Tax Countries Let Tax Havens Flourish* <http://static-curis.ku.dk/portal/files/185349685/TWZ2017.pdf> (tilgået 7. november 2017)
- Vanderborght, Yannick (2006). Why Trade Unions Oppose Basic Income. *Basic Income Studies*

- 1(1):1-20
- Van Der Veen, Robert & Van Parijs, Philippe (1986). A Capitalist Road to Communism. *Theory and Society* 15(5): 635-655
- Van Der Waal, Jeroen; De Koster, Willem & Van Oorschot, Wim (2013). Three Worlds of Welfare Capitalism? How Welfare Regimes Affect Support for Distributing Welfare to Immigrants in Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research Practice* 15(2): 164-181
- Van Oorschot, Wim (2000). Who Should Get What and Why? On Deservingness Criteria and the Conditionality of Solidarity among the Public. *Policy and Politics* 28 (1): 33-48
- Van Parijs, Philippe (1987a). A Revolution in Class Theory. *Politics & Society* 15: 453-482.
- Van Parijs, Philippe (1987b). Basic Income in a Green Economy: Why Not and Why? Upubliceret konferenceartikel genoptrykt i Widerquist, Karl, Noguera, José A, Vanderbourght, Yannick & De Wispelaere, Jürgen (red., 2013), *Basic Income. An Anthology of Contemporary Research*. West Sussex: Wiley Blackwell, s. 269-274
- Van Parijs, Philippe (1990). The Second Marriage of Justice and Efficiency. *Journal of Social Policy* 19(1): 1-25
- Van Parijs, Philippe (1991). Why Surfers Should Be Fed. *Philosophy and Public Affairs* 20(2): 101-131
- Van Parijs, Philippe (1997). *Real Freedom for All: What (if Anything) Can Justify Capitalism?* Oxford: Oxford University Press.
- White, Stuart (1997): Liberal Equality, Exploitation, and the Case for an Unconditional Basic Income. *Political Studies* 45(2): 312-326.
- Widerquist, Karl (1999). Reciprocity and the Guaranteed Income. *Politics and Society* 27(3): 386-401
- Widerquist, Karl (2005). A Failure to Communicate: What (If Anything) Can We Learn from the Negative Income Tax Experiments? *Journal of Socio-Economics* 34(1): 49-81
- Widerquist, Karl & Sheahen, Allan (2012). The United States: The Basic Income Guarantee – Past Experience, Current Proposals. I Murray, Matthew C. & Pateman, Carole (red.), *Basic Income Worldwide. Horizons of Reform*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 11-32
- Widerquist, Karl; Vanderbourght; Yannick; Noguera, José A., & De Wispelaere, Jürgen (2013). Introduction: The Idea of an Unconditional Income for Everyone. I Widerquist, Karl, Noguera, José A., Vanderbourght, Yannick & De Wispelaere, Jürgen (red.), *Basic Income. An Anthology of Contemporary Research*. West Sussex: Wiley Blackwell, s. xiii-xxv
- Wiedmann, Thomas O.; Schandl, Heinz; Lenzen, Manfred; Moran, Daniel; Suh, Sangwon; West, James & Kanemoto, Keiichiro. (2015). The Material Footprint of Nations. *Proceedings of the National Academy of Sciences of America*, vol. 12(20): 6271-6282.
- Wulfgramm, Melike & Starke, Peter. (2017). Divided by the Market, Divided by the State. Distribution, Redistribution and Welfare Attitudes in 47 Countries. *Scandinavian Political Studies* 40 (1): 1-27
- Zucman, Gabriel (2017). *How Corporations and the Wealthy Avoid Taxes (and How to Stop Them)*. <https://www.nytimes.com/interactive/2017/11/10/opinion/gabriel-zucman-paradise-papers-tax-evasion.html> (tilgæet 17. november 2017)

